

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ПЕРЕШКОДЖАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЮ ЗБОРІВ, МІТИНГІВ, ПОХОДІВ І ДЕМОНСТРАЦІЙ

Романов М. Ю.

ВСТУП

Права і свободи людини і громадянина визначають зміст і спрямованість державної політики, а також є найвищою цінністю держави, що обумовлює необхідність системного вдосконалення функціонування інститутів охорони правопорядку та захисту прав і свобод людини і громадянина як в загальносоціальному так і вузькоюридичному розумінні. Слід підкреслити, що правовий режим воєнного стану в Україні, введений у зв'язку з широкомасштабним наступом російських військ створює умови для суттєвого обмеження прав і свобод людини і громадянина, оскільки Конституцією України безпосередньо зазначається коло таких прав і свобод, що можуть бути обмежені в умовах дії правового режиму воєнного стану.

До кола таких прав і свобод, відноситься також право громадян України на мирні зібрання (право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації) за перешкоджання реалізації якого Кримінальний кодекс України визначає відповідну відповідальність. Водночас, питання притягнення до кримінальної відповідальності будь-яких осіб є досить широко розвиненою в наукових колах темою та містить значний перелік характеристик і підходів до тлумачення основних категорій.

Так, одним із найбільш розповсюджених питань у криміналістичній характеристиці здійснення досудового розслідування будь-якого виду кримінального правопорушення є опрацювання крізь призму теорії та практики правозастосування особи правопорушника, способів учинення правопорушення та обстановки його вчинення.

З урахуванням важливості й соціальної значущості відповідної тематики, навіть попри низьку, відносно інших, кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за фактом незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів

і демонстрацій, на нашу думку, відповідне питання потребує ґрунтовного наукового опрацювання.

Водночас, фундаментальність та значущість окреслених елементів криміналістичної характеристики підкреслюють як окремі вчені індивідуально так і авторитетні дослідники-засновники юридичних шкіл. Найбільш значні напрацювання в галузі криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, в контексті даної праці мають: О. Авраменко, А. Андрушко, В. Бахін, Т. Варфоломєєва, В. Галаган, Р. Дударець, В. Дрозд, Л. Д'яковський, А. Іщенко, В. Коновалова, Є. Лук'янчиков, Г. Матусовський, В. Олішевський, Д. Савицький, М. Салтєвський, Я. Соколова, О. Таран, О. Татаров, В. Тищенко, Л. Удалова, В. Шепітько, М. Шумило, М. Цуцкірідзе та інші.

Водночас, із питань пов'язаних із криміналістичною характеристикою незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій автору не вдалось віднайти прямі джерела, що не є підтвердженням їх відсутності, проте свідчить про високу наукову і практичну актуальність, оскільки відповідна категорія кримінальних правопорушень, навіть у незначній кількості створює колосальний суспільний резонанс.

Метою є криміналістична характеристика незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Водночас, поставлена мета, крізь призму тенденцій науки, потребує деталізації в наступних завданнях: надати криміналістичну характеристику особами, які вчиняють незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій; охарактеризувати підходи до визначення способів незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій; змістовно та структурно опрацювати обстановку вчинення незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Для досягнення поставлених завдань застосовано як загальнонаукові так і спеціально-юридичні методи (серед яких чільне місце займають методи: формальної логіки; опису; порівняльно-правовий; догматичний; системно-структурний; статистичний та інші). Окреслений інструментарій дозволив суттєво опрацювати основні проблемні питання пов'язані з теорією та практикою здійснення досудового розслідування незаконного перешкоджання

організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій і запропонувати

1. Криміналістична характеристика особи, яка вчинила незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

Як зазначається попередньо, криміналістична характеристика особи має суттєвий перелік змістовних ознак, оскільки містить основні (вихідні) показники, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення та на можливість притягнення до кримінальної відповідальності особи взагалі. Водночас, питання щодо визначення сутності та основних елементів відповідної категорії в дослідженнях учених, хоч і набули сталого контексту проте не позбавлені дискусійності.

Слід звернути увагу на те, що низка дослідників, зокрема П. Матишевський, характеризують поняття особи злочинця, як таке, що містить в собі значну кількість саме соціальних властивостей і ознак особи, а зокрема: соціально-демографічні, морально-психологічні, психофізичні, а також, розглядають їх у взаємозв'язку з іншими, як особисті властивості, зв'язки й стосунки з іншими людьми, моральний і духовний світ, індивідуальні особливості та життєві установки¹. Водночас, на нашу думку, для комплексної характеристики зазначених елементів суттєвим є встановлення основних критеріїв і перемінних, що безпосередньо впливають на формування, усталення та життєзастосування відповідних процесів. До їх переліку, наприклад, відносить вік, освіта, стать, фізіологічні показники, психологічні риси особи та багато інших.

Подібної позиції притримується також значна кількість вітчизняних дослідників², указуючи, що конкретні кримінальні правопорушення завжди вчиняються певними особами, оскільки даний елемент є невід'ємним у структурі складу правопорушення, й являє собою певну сукупність ознак, усталення основних тенденцій і закономірностей у яких уможливорює подальший

---

¹ Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / П.С. Матишевський. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.

² Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Дрозд Валентина Георгіївна; Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К., 2009. – 17 с.

мисленневий процес щодо досудового розслідування³. Важливість такого процесу, перш за все характеризується тим, що сукупні елементи є непорушними та однозначно точними критеріями, які базуються не на здогадках чи є продуктом аналізу – а чітко відображають первинну інформацію про особу-правопорушника⁴. Ми також притримуємось такої позиції у розрізі криміналістичної характеристики особи, що вчинила незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, оскільки це можна реалізувати в декілька способів, і для доведення відповідного злочинного замислу до результату, особа має володіти певним рівнем розумових, вольових, емоційних здібностей, за деяких обставин обіймати певну посаду чи займати соціальне становище. Слушним є також зауваження окремих дослідників щодо приналежності до ключових, таких характеристик особи злочинця як сімейний стан, соціальне становище, місце роботи (професія, галузь).

До комплексу ознак особи як елемента криміналістичної характеристики включаються всі ознаки, які можуть сприяти визначенню ефективних шляхів і методів встановлення, розшуку й викриття злочинця, частково ці характеристики суттєво впливають на кваліфікацію кримінально караного діяння (наприклад, попередні судимості), а за інших обставин, можуть свідчити про тонкощі вчинення кримінального правопорушення, оскільки високий рівень розумових здібностей дозволяє використовувати різноманітні методи й форми вчинення правопорушення (наприклад, хитрощі злочинця, кримінальні навички)⁵. Наведені характеристики дають підстави для визначення окремого кола ознак криміналістичної характеристики особи, з метою подальшого його інтерпретування в контексті аналізу матеріалів кримінальних проваджень та за фактом проведення соціологічних опитувань й анкетувань слідчих.

А. Колесниченко, ще за часів існування України в складі срср, указував, що криміналістична структура особистості злочинця складається з елементів: 1) що містять такі соціально-демографічні ознаки, як соціальне походження й стан, сімейний стан і посада,

---

³ Удалова Л. Д. Особливості проведення вербальних слідчих дій. Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11. – С. 164–165.

⁴ Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання: монографія / А.І. Кунтій. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 220 с.

⁵ Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. – К., 1988. – С. 29–42.

національна й професійна належність, рівень матеріальної забезпеченості; 2) які визначають рівень розумного розвитку, освітньо-культурний рівень, знання, навички, вміння; 3) до яких входять моральні якості, ціннісні орієнтації й прагнення особистості, її соціальні позиції та зв'язки, інтереси, потреби, схильності, звички; 4) що формують психічні процеси, властивості та стани особистості; 5) що складаються із соціального змісту й прояву таких біофізіологічних ознак, як стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції тощо⁶. Саме тому, відповідний підхід до здійснення досудового розслідування зберігається й до сьогодні, що надає змогу накопичувати певні наукові знання та адаптувати їх до сучасних реалій. На нашу думку, зазначене групування криміналістично важливих ознак у контексті надання відповідної характеристики особистості злочинця є більш ефективним ніж фрагментарне виокремлення фактів, оскільки аналіз відповідних фактичних даних у тісному взаємному зв'язку дає концептуальний і стратегічний результат у рамках формування методики досудового розслідування певного виду кримінальних правопорушень.

Водночас, слід звернути увагу, що за сферами діяльності (суспільного буття) науковці розподіляють криміналістично значущу інформацію на декілька важливих і взаємопов'язаних соціальних аспектів, а саме: соціальні (статус особи в суспільстві, освіта, національність, сімейний стан, професія); психологічні (світогляд, переконання, знання, навички, звички, емоції, почуття, темперамент); фізіологічні (анатомічні ознаки, біохімічні особливості)⁷. Визначити вичерпний перелік криміналістично значущих властивостей елементів злочинної події можна лише в результаті вивчення співвідношення суб'єкта до певного виду злочинів, наявності потреб, які задовольняються за рахунок вчинення злочину, тобто мотиву злочинної діяльності⁸. Нами цілком

---

⁶ Мельничок В.М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. Юридична Україна. – 2008. – № 11. – С. 97–102.

⁷ Бруско К.М. Криміналістична характеристика особи злочинця, який вчиняє корупційні кримінальні правопорушення у сфері житлового будівництва. Юридичний науковий електронний журнал. № 6/2019. URL: http://lsej.org.ua/6_2019/121.pdf

⁸ Охріменко І.М., Рівчаченко О.А. Юридико-психологічна характеристика суб'єктів вчинення незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021, випуск 67. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/01/56.pdf>

підтримується така позиція та вказується, що будь-які нові криміналістично значущі характеристики в процесі досудового розслідування підлягають виявленню та інтеграції в методику такого досудового розслідування виключно в залежності від типу правовідносин, що піддалися посяганням.

Слід звернути увагу, що, за результатами аналізу матеріалів 43 кримінальних провадження за фактом незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, слід, крізь призму попередньо проаналізованих наукових концепцій обґрунтувати, що:

кримінально-правові ознаки особи злочинця, що вчиняє незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій: з точки зору морально-психологічної готовності та вмотивованості злочинця: свідчать про цілковиту мотивацію на досягнення злочинного результату в незалежності від наслідків які настануть (21 % осіб-злочинців); готовність осіб перешкоджати мирному зібранню виключно на стадії організації (33 % осіб-злочинців); свідому участь в силовому розгоні мирного зібрання яке вже відбувається (42 % осіб-злочинців). Крім цього, цікавим є факт про наявність в структурі проаналізованих матеріалів свідчень про груповий характер учинення даного правопорушення (64 % фактів про перешкоджання реалізації права збиратися мирно), а де-інде й про факти замовлення здійснення такої діяльності, як на стадії перешкоджання організації так і силового перешкоджання проведенню (22 % проваджень). Серйозним свідченням є виявлений факт про високу інтенсивність дій спрямованих на перешкоджання організації мирного зібрання ще на стадії анонсу про його проведення, що посилюється з кожним наступним днем до його проведення (87 % вчинених правопорушень), що дає підстави підкреслити про можливу додаткову кваліфікацію таких діянь за відповідними статтями Кримінального кодексу України. Крім цього, виразним є факт учинення силового перешкоджання проведенню мирного зібрання особами раніше судимими за вчинення злочинів проти життя і здоров'я особи, а також проти громадської безпеки та моральності (93 % випадків).

соціально-рольові ознаки особи злочинця, що вчиняє незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій характеризуються так: крізь призму соціальних ролей, частіше вчиняють перешкоджання мирного зібрання, що вже

проводиться неодружені, непрацевлаштовані й негативно характеризовані власним оточенням особистості (39 % випадків), у той час як особи, що отримують найвищі соціальні характеристики від осіб із якими працевлаштовані, чи від членів сім'ї частіше перешкоджають організації мирного зібрання зловживаючи своїм службовим становищем і використовуючи набутий авторитет (47 % проваджень). Водночас, злочинні особистості, що свідомо готові до вчинення злочинів супутньою із перешкоджанням проведенню мирного зібрання (нанесення тілесних ушкоджень, насильство, порушення громадського порядку та ін.) характеризуються як дистанційовані від суспільства й позитивних соціальних груп, такі, що мають низький соціальний рівень життя, системні прояви девіантної поведінки та не беруть активної участі як члени громадянського суспільства, керуються власною вигодою (40 % проваджень). Крім цього, у розрізі співвідношення статі й віку осіб-правопорушників, крізь призму їх соціального становища, виявлено свідчення про більшу кількість вчинених особами жіночої статі (вікова категорія 35-45 років) перешкоджань організації проведення без застосування насильства (близько 63% даної категорії), а також про вчинення силового перешкоджання проведенню мирних зібрань (близько 85 % даної категорії) особами чоловічої статі (вікова категорія 18-28 років).

морально-психологічні особливості особи злочинця, що вчиняє незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій мають такі показники: з точки зору характеристики поведінки особи: високоморальну поведінку демонструють 17 % осіб-злочинців; середньостатистичну девіантність поведінки притаманна 47 % правопорушників відповідної категорії та близько 33 % мають яскраво виражені девіантні прояви, свідомо ігнорують правила поведінки та особисті кордони й права інших осіб; крізь призму моральної стійкості та наявних морально-психологічних якостей: як морально нестабільні, характеризуються близько 7 % злочинців; середньостатистичний показник співвідношення морально-вольових якостей мають 51 % осіб-правопорушників; мають стійкі вольові якості, високу мотивацію вчинюваного та усвідомлення своїх дій – близько 35 %.

Разом із тим, не менш важливим на нашу думку є необхідність підкреслити, що з метою силового перешкоджання реалізації права на мирні зібрання, як правило, залучаються не лише повнолітній, а й неповнолітні та навіть малолітні особи, враховуючи неможливість

притягнення їх до кримінальної відповідальності в окремих випадках, користуючись морально-психологічною незрілістю та не усвідомленням сутності та змісту власних дій. Досить системним (у 38 % випадків) спостерігається залучення до аналогічних дій, осіб, що перебувають на психіатричних і наркологічних обліках.

Даний перелік не є остаточним і потребує подальшої наукової характеристики та оцінки, за допомогою соціологічного методу наукових досліджень, що уможливить проведення комплексного зрізу позицій і думок працівників органів досудового розслідування.

2. Підходи до визначення способів незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

Спосіб учинення кримінального правопорушення загалом, як елемент криміналістичної характеристики суттєво доповнює відповідну категорію важливими науково-практичними елементами, що комплексно вміщуються в зміст методики розслідування конкретного правопорушення. Зокрема, враховуючи, що склад злочину незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій передбачає декілька варіантів (способів) його учинення, останнє, на нашу думку, потребує ґрунтовної теоретико-правової характеристики та аналізу.

В. Пяковський підкреслює, що система криміналістичної характеристики, одним із найбільш важливих елементів у своїй структурі визначає спосіб учинення злочину як елемент, що містить закономірні зв'язки слідів з ознаками складу злочину. Спосіб учинення злочину, на думку автора, найбільшою мірою відображає зовнішній прояв діяння та його індивідуальні особливості⁹. На нашу думку, така характеристика способу вчинення має загальнокриміналістичне значення, водночас, у обстановці необхідності кваліфікації відповідного діяння відповідно до Кримінального кодексу України, питання способів учинення правопорушення набуває нового юридичного значення.

Поряд із цим, В. Кудрявцев тлумачачи категорію способу вчинення злочину, підкреслює що він (спосіб) включає в себе прийоми, які використовує злочинець для досягнення намірів.

---

⁹ Пяковський В.В. Спосіб учинення злочину як елемент криміналістичної характеристики насильницьких злочинів проти статевої недоторканості неповнолітніх. Scientific journal of National Academy of Internal Affairs, № 1 (98), 2016. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/76/2/3.pdf>

Зазначає автор також про тісний взаємозв'язок психології та механіки вчинення злочинних діянь, з нормативно-правовою реальністю, підкреслюючи, що в умовах де спосіб відіграє ключову роль у кваліфікації кримінально караного діяння, його належить визначити та аналізувати найперше¹⁰. Нами також зазначається, що спосіб учинення злочину (кримінального правопорушення) є універсальною правовою категорією, що вміщає не лише вплив на кваліфікацію, з урахуванням особливостей вчинення правопорушення, а й безпосередньо впливає на його тяжкість, оскільки такий формат учинення незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, як із застосуванням насильства – суттєво підвищує соціальну небезпечність та рівень покарання.

І. Гора, також схиляється до визначення, що спосіб учинення – центральний момент у генезисі злочинної поведінки. Саме він є головною якісною характеристикою діяльності злочинця, що найтісніше взаємопов'язана з властивостями інших елементів злочинної події. Вивчаючи характер актів поведінки слідчий може вийти на встановлення мотиву і мети злочину, визначити шлях для встановлення психологічного контакту з обвинуваченим, обрати для конкретного випадку тактичні прийоми проведення окремих слідчих дій і вирішити багато інших криміналістичних завдань¹¹. У випадку з кримінальним правопорушенням, що нами аналізується, на нашу думку, спосіб відіграє ключову роль у контексті кваліфікації тяжкості вчиненого правопорушення, а також визначення рівня його суспільної небезпечності з точки зору суб'єктної характеристики (наприклад, вчинене групове насильницьке перешкоджання мирному зібранню на замовлення осіб, що попередньо намагались перешкодити організації такого зібрання за допомогою зловживання службовим становищем – утворює цілу низку обставин, що підлягають кримінально-правовій оцінці та характеристиці (комплекс способів перешкоджання, у даному випадку досить різноманітний).

Водночас, у даному розрізі В. Тищенко зазначає, що спосіб вчинення злочину не є просто сукупністю поведінкових актів, а

---

¹⁰ Кудрявцев В.Н. Генезиспреступления. Опыт криминологического моделирования / В.Н.Кудрявцев. – М.: ФОРУМ-ИНФРА-М, 1998. – 215 с.

¹¹ Гора І. Поняття спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. *Legea si Viata*. № 9.2012. URL: <http://legeasiviata.in.ua/archive/2012/9/08.pdf>

відображає цілісну, сталу та прийнятну на інтуїтивному рівні систему поведінки. А це свідчить про те, що спосіб вчинення злочину – взаємопов'язані елементи, акти поведінки, спрямовані на підготовку, вчинення і приховування злочину¹². На нашу думку, такий комплексний підхід до визначення поняття способу, характеризує його як набір структурно та ієрархічно компонованих у певну послідовність дій актів людської поведінки, взаємопов'язані з учиненим кримінальним правопорушенням. У випадку з незаконним перешкоджанням організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій – така послідовність дій однозначно спрямована на бажання досягти злочинного результату.

Крім цього, слід звернути увагу, що такі дослідники як О. Колесниченко, В. Коновалова та В. Шепітько в своїх наукових працях неодноразово підкреслювали, що спосіб кримінального правопорушення детермінований низкою об'єктивних чинників, що належать до умов зовнішнього середовища, де вчиняється правопорушення, і суб'єктивних, що стосуються особи правопорушника¹³, спосіб буквально слугує зовнішнім відображенням вчиненого правопорушення, оскільки свідчить про застосування злочинцем низки операцій і прийомів, що допомогли йому досягти злочинного результату¹⁴. Саме це, на нашу думку має стати наріжним і магістральним у дослідженні питань пов'язаних із криміналістичною характеристикою способів учинення незаконного перешкоджання організації чи проведенню мирного зібрання, оскільки тісний взаємозв'язок візуального відображення вчиненого правопорушення та інструментарію, що було обрано злочинцем для досягнення такого результату – є ключовим у контексті результативності такого досудового розслідування.

Напрацювання вітчизняної криміналістики свідчать про те, що в структурі фактів щодо вчинення кримінального правопорушення в контексті способів, які злочинець використовує, чільне місце займають ті, що мають кримінально-правове значення (у контексті

---

¹² Тищенко В.В. Криминалистические аспекты изучения преступной деятельности / В.В.Тищенко // Проблемы государства и права Украины: Тем. сборник науч. тр. – К., 1992. – С. 106-114.

¹³ Криминалистическая характеристика преступления : учебное пособие / под ред. А.Н. Колесниченко, В.Е. Коновалова. Харьков : Юридический институт, 1985.

¹⁴ Криміналістика : підручник / кол. авт.: В.Ю. Шепітько та ін. ; за ред. В.Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.

кваліфікації діяння за конкретною нормою Кримінального кодексу України), а також ті, забезпечують деталізацію вчинення правопорушником відповідного діяння, що на перспективу розглядається як доказовий на стадії судового процесу матеріал¹⁵.

Таким чином, ми вважаємо, що ті способи, які визначені в Кримінальному кодексі України, щодо відповідного складу кримінального правопорушення (вчинення такого діяння щодо законного мирного зібрання службовою особою – відповідно з використанням службового становища, а також із застосуванням насильства, що може бути досить різноманітним), безпосередньо впливають на його кваліфікацію та є значимими з нормативно-правової точки зору, а ті, дозволяють в контексті загальної картини вчиненого кримінального правопорушення накопичити додаткових доказових матеріалів, синтезувати нову інформацію та якомога детальніше охарактеризувати особу злочинця – суттєвими крізь призму механізму притягнення до кримінальної відповідальності відповідної особи з дотриманням вимог і засад кримінального процесу та криміналістики.

Слід звернути увагу, як попередньо зазначалось про аналіз матеріалів 43 кримінальних провадження за фактом незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, слід підкреслити про такі найбільш розповсюджені способи вчинення відповідного правопорушення:

одним із найбільш розповсюджених способів учинення відповідного правопорушення є силове перешкоджання проведенню (загалом у 60 % випадків), що пов'язується з насильницьким заволодінням звукопідсилювальної техніки, плакатів, символіки (близько 60 % в даному типі), нерідко – фізичним впливом на осіб, що спрямований змусити залишити зібрання та відмовитись від реалізації відповідного права (трохи більше 40 %);

менш популярним є перешкоджання організації мирного зібрання на стадії підготовки до його проведення, оскільки така діяльність частіше пов'язується з використанням відповідними службовими особами свого службового становища (у 40 % випадків загалом), а враховуючи значний суспільний резонанс і увагу соціуму до реалізації права збиратися мирно – будь-які дії вчинені в такий спосіб можуть бути задокументовані й вираховані особи причетні до такого перешкоджання;

---

¹⁵ Волобуєв А.Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424-kriminalistika-volobuv-af.html> (дата звернення: 31.08.2022).

цікавим є факт незаконного перешкоджання до підготовки проведення мирного зібрання з застосуванням владних повноважень (притаманно для часів української державності періоду 2010-2014 років), наприклад у спосіб розташування на місці проведення мирного зібрання габаритної конструкції чи одночасного проведення іншого заходу за ініціативи органів самоврядування чи державної влади.

3. Обстановка вчинення незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій

Ураховуючи, що обстановка вчинення кримінального правопорушення також безпосередньо впливає на кваліфікацію такого діяння, а в контексті незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій є одним із основоположних факторів, кваліфікації діяння саме за даною статтею Кримінального кодексу України, на нашу думку, доцільним буде надати характеристику відповідній складовій і розглянути її крізь призму методики досудового розслідування відповідної категорії кримінальних правопорушень.

На переконання А. Заніна, під обстановкою вчинення злочину слід розуміти сукупність об'єктивних умов, у яких протікає зовнішній акт злочинної поведінки¹⁶, що на нашу думку, може характеризуватись як у широкому так і в вузькому сенсі, оскільки будь-яка обстановка, за своїм змістом охоплює всю сукупність вчиненого відносно конкретного кримінального правопорушення (як речі, факти, процеси, ситуацій і явища) так і може охоплювати лише конкретно визначений перелік обставин, що безпосередньо стосується якогось критерію – наприклад місця вчинення цього ж правопорушення.

Вчені та дослідники звертають увагу на те, що обстановка вчинення злочину дійсно має вузьке і широке розуміння та буквально сприймається як: речі, явища, процеси що є елементами зовнішнього світу; місце, час та інші конкретні умови вчинення кримінального

---

¹⁶ Занин А.В. Проблемы расследования и предупреждения выпуска недоброкачественной, нестандартной и некомплектной продукции : дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 1981. 20 с.

правопорушення¹⁷. Таким чином, у спосіб віднесення відповідного переліку критеріїв до того чи іншого підходу, належить зауважити, що на нашу думку, обстановка вчинення кримінального правопорушення характерна тим, що містить в собі певний, унікальний набір обставин і фактів про вчинене правопорушення, що перебувають у тісному взаємному зв'язку, що власне й формує її усвідомлення як елементу складу кримінального правопорушення.

А. Якупов, свого часу також розглядав обстановку як взаємодію людини (суб'єкта злочину) з зовнішнім світом, продуктом якої є факт вчинення особою кримінального правопорушення. Ця взаємодія може впливати з конкретних обставин, прийнятих рішень, пори року, об'єктів матеріального світу й обов'язково обмежуватись просторово-часовими критеріями¹⁸. Ми ж, у свою чергу, цілком погоджуючись із завчасно визначеною базовою доктриною обстановки вчинення кримінального правопорушення підкреслюємо, що в контексті перешкодження організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, обстановка – є основний детермінант міри й обсягу відповідальності, що наступатиме за вчинені діяння.

Обстановка вчинення злочину, відповідно до напрацювань учених із галузі кримінального права, визначається як комплекс ознак, що можуть підвищити чи зменшити суспільну небезпечність діяння та вплинути на його кваліфікації, оскільки як правило відповідні положення відображаються в нормах Кримінального кодексу України¹⁹. Таким чином, на нашу думку, поняття й зміст обстановки вчинення злочину не позбавлене таких характеристик як «обставини», «умови», «ситуація», що безпосередньо в сукупності впливають на можливість кваліфікувати відповідне діяння, як таке, що є суспільно небезпечним і за яке передбачається покарання. В кореляції з нормами Кримінального кодексу України, в контексті предмета дослідження, характерним і важливим щодо визначення обстановки є «законність» організації або проведенню таких зборів, мітингів, походів і демонстрацій., факт його проведення (оскільки

---

¹⁷ Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання восьме, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. Харків: Одиссей, 2012. 904 с.

¹⁸ Якупов А.Ш. Уголовное право УССР : учебник. Киев: Вища шк., 1984. С. 470.

¹⁹ Маслова О.О. Обстановка вчинення злочину в кримінальному праві України. Вісник «Право України». Серія «Право і суспільство». 2015. № 6. С. 148–152.

перешкоджати можна лише тому, що безпосередньо здійснюється) й інші суттєві елементи.

Водночас, В. Бурлака, обстановку вчинення злочину у вузькому значенні – тлумачить як виключно місце події (злочину), у той час як широкому тлумаченню надає таких ознак як «матеріальна» обстановка місця події, обставини, умови зовнішнього середовища та інші елементи, що створюють загальне розуміння про вчинене правопорушення. Спираючись на дослідження інших учених, дослідник стверджує, що обстановкою вчинення злочину є система об'єктів, явищ і процесів, що взаємодіють до і після вчинення злочину, характеризують місце, час, речові, природно-кліматичні, виробничі, побутові й інші умови навколишнього середовища, інші фактори об'єктивної реальності, що визначають можливість, умови та інші обставини вчинення злочину²⁰. На нашу думку, таке визначення є найбільш широким і повним, оскільки питання пов'язані з характеристикою обстановки вчинення кримінального правопорушення охоплюють значний обсяг інформації, безпосередньо впливають не лише на кваліфікацію, а й на весь процес доказування та тактику здійснення досудового розслідування, а саме тому місце проведення мирного зібрання, його час, будь-які предмети матеріального світу, що відносяться до кримінального правопорушення, а також умови навколишнього середовища, що визначають обставини вчинення злочину пов'язаного з незаконним перешкоджанням організації чи проведенню мирного зібрання, мають важливе значення.

Слід також вказати на неоднозначність визначення різними дослідниками понять «обстановка вчинення злочину» та «слідова картина», що уніфікуються деякими вченими, що призводить до втрати відповідними поняттями своєї суб'єктності та може негативно в подальшому вплинути на становлення та формування різних методик досудового розслідування.

Так, низка дослідників указує, що обстановка вчинення злочину є складовою частиною його слідової картини, підкреслюючи, що остання є така обстановка, є предметом оцінки спеціально уповноваженою на це особою в певний часовий проміжок (до, на момент чи після вчинення кримінального правопорушення)²¹. Водночас, на нашу думку, тлумачачи слідову картину злочину як

---

²⁰ Бурлака В. В. Криміналістична характеристика незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Митна справа. 2014. Ч. 2. Кн. 2. С. 445–451.

²¹ Маркусь В. О. Криміналістика : навч. посіб. Київ, 2007. 558 с.

ситуацію, що містить в собі інформацію про подію злочину й особу, яка вчинила його в цій обстановці станом на конкретний період часу, співвідношення даних понять в контексті наукового аналізу є дещо іншим, оскільки обстановка вчинення кримінального правопорушення – це елемент криміналістичної методики, встановлення якого спрямовує хід досудового розслідування, його планування та основні етапи, у той час як слідова картина, це обставини, що є сформованою схемою виключно для кваліфікації відповідного діяння в конкретний період часу.

Аналогічної позиції, притримується наприклад Ю. Шепітько, стверджуючи, що вказані поняття відносяться до різних елементів криміналістичної характеристики²², тоді як О. Ромців, узагалі стверджує, що слідова картина є результатом вчинення злочину і становить посткримінальну ситуацію²³. Водночас В. Бурлака зауважує, що з позиції чинного законодавства зазначені характеристики є поняттями з різних галузей права. Питання встановлення обстановки вчинення злочину є безпосереднім обов'язком слідчого в досудовому розслідуванні, а «слідова картина» є поняттям виключно криміналістичним, тому сутності й значення в досудовому розслідуванні не матиме²⁴.

Наведене дає підстави стверджувати про тісну взаємопов'язаність відповідних понять, проте не доводить їх тотожності в контексті формування методики досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

ВИСНОВКИ

Отже, автором було надано криміналістичну характеристику незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій крізь призму надання характеристики особами, які вчиняють відповідні діяння, дослідження підходів до визначення способів такого незаконного

---

²² Керівництво з розслідування злочинів : наук.-практ. посіб. / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька]. Харків, 960 с.

²³ Ромців О. І. Проблеми виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2553/vnulpurn201581346.pdf>.

²⁴ Бурлака В. В. Криміналістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Бурлака Владислав Васильович – Київ, 2021. – 266 с.

перешкоджання й опрацювання обстановки вчинення як одного з основних складових елементів відповідної характеристики. Основні тези й положення відповідного дослідження ґрунтуються на тому, що:

1. Сутність поняття криміналістична характеристика в загальноправовому розумінні є значно ширшим за змістом і кількістю складових елементів, ніж було запропоновано до дослідження автором із урахуванням граничних розмірів праці, проте ключовими із них визначено необхідність тлумачення особи-злочинця, способів учинення та обстановки.

2. Крізь призму думок дослідників, автор обґрунтував бачення, щодо характеристики особи-злочинця, що вчиняє незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій і визначив його основні характеристики й ознаки спираючись на матеріали досудового розслідування низки кримінальних проваджень. Визначено, що відповідні групи ознак, поділяються на три основні групи (кримінально-правові та соціально-рольові ознаки, а також морально-психологічні особливості) й відповідний перелік не може бути вичерпним в умовах динамічності вітчизняного законодавства, тенденцій злочинності та інших факторів.

3. З'ясовано, що спосіб відіграє ключову роль у контексті кваліфікації тяжкості вчиненого правопорушення, а також визначення рівня його суспільної небезпечності з точки зору суб'єктної характеристики. Крім цього, способи як криміналістична категорія дозволяють в контексті загальної картини вчиненого кримінального правопорушення накопичити додаткові доказові матеріали, синтезувати нову інформацію та якомога детальніше охарактеризувати особу злочинця.

4. Встановлено, що обстановка вчинення злочину крізь призму науки криміналістики має важливе значення для подальшого досудового розслідування, оскільки при належному застосуванні відповідних методів пізнання, щодо встановлення всіх необхідних закономірностей, обставин, фактичних даних, візуальних факторів, об'єктів, предметів і речей матеріального світу та іншого – з'являється можливість здійснення ефективного, швидкого, повного, неупередженого досудового розслідування з метою притягнення до відповідальності винних осіб.

5. Перспектива подальших наукових пошуків полягає в можливості більш ґрунтового аналізу наукових позицій дослідників

й інших науково-дослідницьких джерел, а також використання в даному контексті результатів соціологічного опитування (анкетування) слідчих, використання статистичної інформації органів досудового розслідування, прокуратури та судової статистики.

АНОТАЦІЯ

Автором, у даній праці було надано криміналістичну характеристику незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій крізь призму надання характеристики особами, які вчиняють відповідні діяння, дослідження підходів до визначення способів такого незаконного перешкоджання й опрацювання обстановки вчинення як одного з основних складових елементів відповідної характеристики.

Доведено, що сутність поняття криміналістична характеристика в загальноправовому розумінні є значно ширшим за змістом і кількістю складових елементів, ніж було запропоновано до дослідження автором із урахуванням граничних розмірів праці, проте ключовими із них визначено необхідність тлумачення особи-злочинця, способів учинення та обстановки.

Крізь призму думок дослідників, автор обґрунтував бачення, щодо характеристики особи-злочинця, що вчиняє незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій і визначив його основні характеристики й ознаки спираючись на матеріали досудового розслідування низки кримінальних проваджень. Визначено, що відповідні групи ознак, поділяються на три основні групи (кримінально-правові та соціально-рольові ознаки, а також морально-психологічні особливості) й відповідний перелік не може бути вичерпним в умовах динамічності вітчизняного законодавства, тенденцій злочинності та інших факторів.

З'ясовано, що спосіб відіграє ключову роль у контексті кваліфікації тяжкості вчиненого правопорушення, а також визначення рівня його суспільної небезпечності з точки зору суб'єктної характеристики. Крім цього, способи як криміналістична категорія дозволяють в контексті загальної картини вчиненого кримінального правопорушення накопичити додаткові доказові матеріали, синтезувати нову інформацію та якомога детальніше охарактеризувати особу злочинця.

Встановлено, що обстановка вчинення злочину крізь призму науки криміналістики має важливе значення для подальшого досудового розслідування, оскільки при належному застосуванні відповідних методів пізнання, щодо встановлення всіх необхідних закономірностей, обставин, фактичних даних, візуальних факторів, об'єктів, предметів і речей матеріального світу та іншого – з'являється можливість здійснення ефективного, швидкого, повного, неупередженого досудового розслідування з метою притягнення до відповідальності винних осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / П.С. Матишевський. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.

2. Дрозд В. Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Дрозд Валентина Георгіївна; Київський національний ун-твнутрішніх справ. – К., 2009. – 17 с.

3. Удалова Л. Д. Особливості проведення вербальних слідчих дій. Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11. – С. 164–165.

4. Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання: монографія / А.І. Кунтій. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 220 с.

5. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. – К., 1988. – С. 29–42.

6. Мельничок В.М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. Юридична Україна. – 2008. – № 11. – С. 97–102.

7. Бруссо К.М. Криміналістична характеристика особи злочинця, який вчиняє корупційні кримінальні правопорушення у сфері житлового будівництва. Юридичний науковий електронний журнал. № 6/2019. URL: http://lsej.org.ua/6_2019/121.pdf

8. Охріменко І.М., Рівчаченко О.А. Юридико-психологічна характеристика суб'єктів вчинення незаконних дій з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021, випуск 67. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/01/56.pdf>

9. Пясковський В.В. Спосіб учинення злочину як елемент криміналістичної характеристики насильницьких злочинів проти статевої недоторканості неповнолітніх. Scientific journal of National Academy of Internal Affairs, № 1 (98), 2016. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/76/2/3.pdf>

10. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования / В.Н.Кудрявцев. – М.: ФОРУМ-ИНФРА-М, 1998. – 215 с

11. Гора І. Поняття способу вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. Legea si Viata. № 9.2012. URL: <http://legeasiviata.in.ua/archive/2012/9/08.pdf>

12. Тищенко В.В. Криминалистические аспекты изучения преступной деятельности / В.В.Тищенко // Проблемы государства и права Украины: Тем. сборник науч. тр. – К., 1992. – С. 106-114.

13. Криминалистическая характеристика преступления : учебное пособие / под ред. А.Н. Колесниченко, В.Е. Коновалова. Харьков : Юридический институт, 1985.

14. Криміналістика : підручник / кол. авт.: В.Ю. Шепітько та ін. ; за ред. В.Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.

15. Волобуєв А.Ф. Криміналістика. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/424-krimnalstika-volobuv-af.html> (дата звернення: 31.08.2022).

16. Занин А.В. Проблемы расследования и предупреждения выпуска недоброкачественной, нестандартной и некомплектной продукции : дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 1981. 20 с.

17. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання восьме, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. Харків: Одиссей, 2012. 904 с.

18. Якупов А.Ш. Уголовное право УССР : учебник. Киев: Вища шк., 1984. С. 470.

19. Маслова О.О. Обстановка вчинення злочину в кримінальному праві України. Вісник «Право України». Серія «Право і суспільство». 2015. № 6. С. 148–152.

20. Бурлака В. В. Криміналістична характеристика незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Митна справа. 2014. Ч. 2. Кн. 2. С. 445–451.

21. Маркусь В. О. Криміналістика : навч. посіб. Київ, 2007. 558 с.

22. Керівництво з розслідування злочинів : наук.-практ. посіб. / [В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька]. Харків, 960 с.

23. Ромців О. І. Проблеми виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2553/vnulpurn201581346.pdf>.

24. Бурлака В. В. Криміналістична характеристика та початковий етап розслідування незаконного позбавлення волі або викрадення людини : дис. канд. юр. наук : 12.00.09 / Бурлака Владислав Васильович – Київ, 2021. – 266 с.

Information about the author:

Romanov Maksym Yuriiiovych,

Research Officer of the Research Laboratory on Problems
of Prevention of Criminal Offenses of Faculty № 3

Donetsk State University of Internal Affairs

1, Velyka Perspektyvna str., Kropyvnytskyi, 25000, Ukraine